

Péter Márta

Mellékhatás

ANGELUS-KÖNYV ÉS -FÜZETEK

Angelus Iván jó harminc éve indult keresgélő, mégis határozott útjára a tánc birodalmában. Azért tánc és nem táncművészet, mert életkalandjának egyik vagy tán legfontosabb vonása épp a *határtalanság*, amelyben minden mindennel összefügghet, amelyben a jelenségek a szokásos linearitás helyett a spirális mentén kapcsolódnak, új utakat, néha bizzar képzettársításokat mutatva. Hallatlan szabadságának csupán két gátja van, ám mindkettő pozitív természetű.

Az egyik az *intézményesülés*, amellyel Angelus a felhalmozott tudás és tapasztalat iskolarendszerű átadására törekedett és törekszik, a másik pedig ő maga, aki bátor és intuitív kijelentéseinek ellentettjét is gyakran és azonnal kifejezi. Fontos és becsülendő szókapcsolat ez, talán csak a pedagógia terén okozhat némelykor gondot, ha a tanár, a *mester* nem tartozik a könnyű figurák közé. De hát az eredeti személyiségeknek általában nem is ez az erősségük, az ún. mestereknek pedig végképp nem. De a *mestert* se úgy értsük ám, ahogy, mondjuk, a balettmeisterre gondolunk, vagy tágasabban: bármily szakma tanult képviselőjére. És ezzel a szóval fel is ütöm a *Táncoskönyvet*, Angelus eredetileg 1989-ben magánkiadásaként megjelent kötetének idei reprintjét és a *Reflektív füzetek* négy számát; a kiadványokat a – Budapest Kortárástánc Főiskola és Budapest Táncművészeti Szakközépiskola keretében hivatásos művészképzést is folytató – Budapest Tánciskola jubileumi programsorozatába illesztve mutatták be. Az első Angelus gondolatainak, pedagógiai elveinek, didaktikai rendszerének körkörös épületét adja, szigorúan a tárgynál maradva, s épp ezért természetesen sokszor azon túlra kalandozva, míg a négy, önmagában mindössze 22-26 oldalas, összefűzhető füzetecske tematikus rendben kínál témákat. Kezdjük az utóbbiakkal.

A nyitó lapról kiderül, hogy a Budapest Kortárástánc Főiskola – Új Előadó-művészeti Alapítvány és az MTA Munkacsoport szellemi összefogásáról van szó, a hátlapról pedig még az is, hogy a füzetek szerkesztésében kik működnek közre (Angelus Iván, Balla Róbert Boris, Rózsavölgyi Barbara, Szemessy Kinga, Szoboszlai Annamária). A zsebnyi méretű, címlapján fekete-fehér fotókkal megjelenő sorozat elsője *Kortárástánc szakmai délután* címmel nyújtja olvasásra a táncszakma különféle területein és különféle iskoláiban tevé-

kenykedő kollégák beszélgetését. Vagy annak – valamelyest – szerkesztett változatát? Ezt kissé nehéz megítélni, mert a hozzászólások néha „lazák”, máskor meg koncentráltabbak, de ez fakadhat a beszélők személyiségéből is. A diskurzus amúgy sok tanulsággal szolgál, például hogy a tánc műfajában a szakmai fogalomtár vagy terminológia sokszor a különféle irányok/irányzatok szerint alakul, töltődik fel sajátos értelemmel, így ugyanazon dolognak akár több kódja is lehet, amelyeket olykor nehéz illeszteni. E problémán túl pedig ott lappanghat az elutasítás vagy idegenkedés is attól, ami régi, ami új, ami más... Így nem csoda, ha a szakmai kérdések emocionális felhangjai néha emlékezetesebbek a lényegnél. Közben Angelus próbálja reflexív módon összefoglalni a beszéd-, illetve gondolati egységeket és egy-egy kérdéssel vagy megjegyzéssel „fölnyitni” a sokszögű eszmecsere szűkülő terepét.

Egymásnak feszülő erők, irányok és elképzelések, elvárások és személyes adottságok között lavíroz a *Hogyan támogassunk fiatal koreográfusokat?* címmel megjelent második füzet; Angelus már a bevezetőben reményét fejezi ki, hogy „ez valóságos, érdemi beszélgetés lesz, s elhangzik, hogyan támogassunk, és hogyan ne”, s aztán a fiatalok is „elmondhatják, szerezhetjük meg, hogyan kellene őket támogatni, nekik mire van szükségük, egyáltalán, fiatal koreográfusok-e ők attól, hogy fiatalok, s hogy koreográfiákat készítenek”. Angelus rögtön két nehéz követ dob a vízbe, s persze mindenki (művész, támogató és menedzser) a saját feladata, pozíciója, érdekei szerint reagál és érvel, s mindenkinek van igazsága. Abban mégsem vagyok egészen biztos, hogy a *művészi minőséget* mindig és feltétlenül erősíti a *meggyőző kommunikáció*. A művészi minőséget csak és kizárólag a művészi minőség erősítheti, míg az érvényesülés világában tényleg fontos *tudomány* a meggyőző kommunikáció. (Vannak módszerei, tanítják is.) A kettő azonban igen messze is lehet egymástól, hisz’ olykor kiválóan kommunikáló alkotók lepnek meg csapnivaló művekkel, és fordítva. Viszont meggyőzően kommunikáló művészeket talán többször találni az aktuális társadalmi célokat is meggyőzően kommunikálók között, hiszen eme adottság jobban *hasznosítható*, mint a hatalom gyakorlóitól mindig is bizalmatlanul kezelt (mert nem megbízható, értsd: nem megvásárolható) autentikus tehetség, alkotásainak művészi minőségével együtt.

A *Reflektív füzetek* harmadik darabja Angelus viszszatekintő mondatával indul (amely most a *Táncoskönyv* miatt is fontos): „Annak a művészet által személyiségfejlesztő, a személyiségfejlesztés által művésszé tevő magyarországi pedagógiai kultúrának, amiben én az elmúlt harminc évet töltöttem, az egyik legfontosabb hagyománya az Erdély Miklós kezdeményezte INDIGO.” Ez sok mindent elárul annak, aki evidens módon ismeri a pályakezdő művészek és értelmiségiek Erdély körül a hetvenes évek végén kialakult szellemi csoportját, ám ha a kiadvány nem csupán a témában jártas olvasónak szól – ahogy sejteni –, akkor bizony hiányzik néhány szó, az előbbieket

mellett például arról is, hogy az INDIGO az Interdiszciplináris Gondolkodás mozaikszava (s talán nem mellékesen utal a képzőművészeti médiumra is). Ezután már különösen érthető, hogy a Pilisszentkereszti Alkotó kertben éppen Böröcz András és Roskó Gábor lesznek Angelus beszélgetőtársai, s idézik meg emlékeiket, az első impulzusokat, amelyek már a „képzőgimi” után, a katonaságnál érik őket, ahol is egyik társukról hamar kiderül, hogy „a papája avangárd művész”. Természetesen Erdély Miklós volt az egykori „papa”.

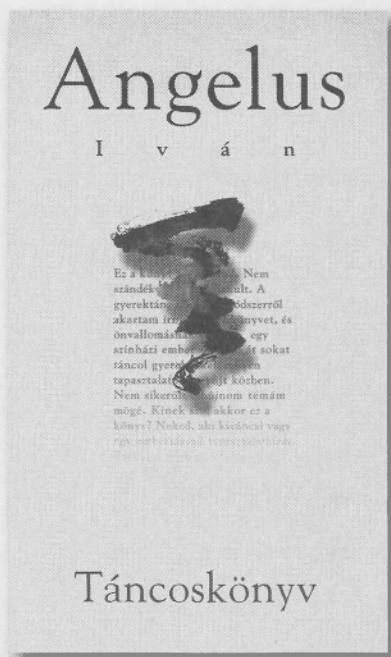
Innentől a sokszor nagyon személyes, de mindig izgalmas mondandókban megannyi történésszál és megannyi szereplő bukkan föl, miközben a moderátor Angelusról is kiderül, hogy Erdély Miklósból, személyiségéből, alkotói útjából, szellemi hitvallásából és a korabeli művészeti-politikai jelenségekből, saját tapasztalatai okán is, igen felkészült. Az elmélyedést igénylő szövegből kirajzolódik az is, hogy a művészek és az állam, illetve állami mecénatúra viszonya mindig is problematikus volt, hogy Erdély figurája tanári-mesteri-atyai jelenségként is több síkon, olykor ambivalens módon, kritikától kísérvé éled meg, mégis, ahogy Böröcz is emlékezik: „Mikor meghalt, be is fulladt az egész. Úgy tűnt, hogy nem ő az, aki vezet, de valahogy mégiscsak...”

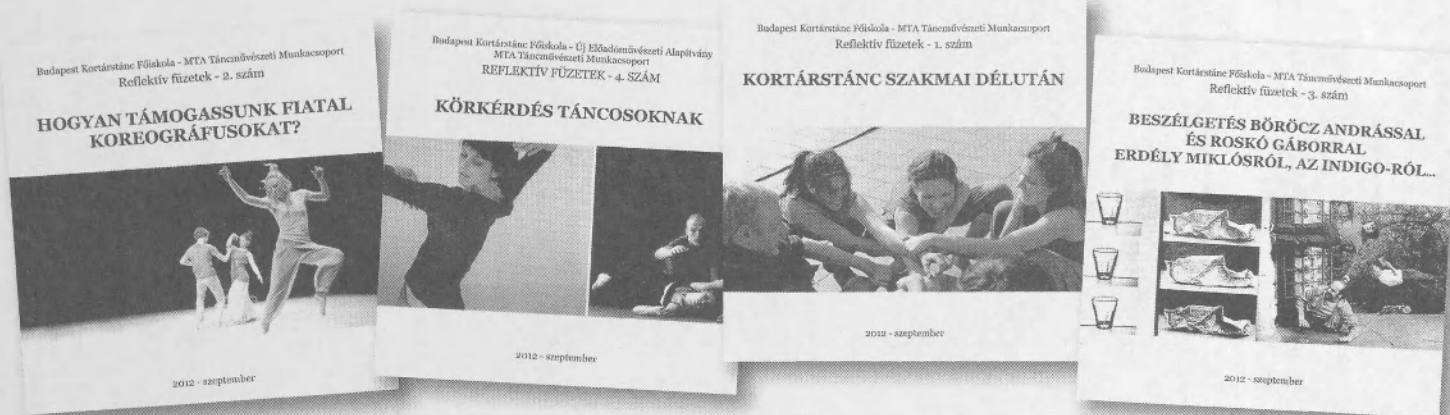
A negyedik füzet (*Körkérdés táncosoknak*) lényegében a táncospályát már gyakorlók beszélgetése azok előtt, akik még csak készülnek e pályára; ahogy Angelus figyelmeztet, a kérdeztetteknek „joguk van válaszolni, nem válaszolni és hazudni”. Mindenesetre előkerül rengeteg, többé-kevésbé érdekes szubjektív emlék és megfigyelés is a tanulmányok idejéből, a pályáról és a pálya elhagyásáról, illetve befejezéséről. Csak az látszik, hogy az utak és vélemények, a kívánatos vagy be tartható normák és művészi-pedagógiai lehetőségek megítélése még hasonló oktatási tapasztalat esetén is igen sokféleképp alakulhat, hát még akkor, ha valaki máshol és más műfajban tanult. Ám a „ki miért és

hogyan kezdett táncolni, mit gondol a szakmáról, a jövőről...” kérdéseknél voltak mókásabb témák is. Angelus például megkérte egykori növendékeit, hogy mondják el a vele kapcsolatos legrosszabb élményeiket. S aztán mondják el a jó vagy fontos élményeket is. Utóbbira Hód Adrienn adott egy kuncogni való választ: „Talán az, hogy mikor egyszerre több mindent csinálsz, elérkezik egy pillanat, amikor belezavarodsz az egészbe, s akkor ott állsz, mint egy bohóc, miközben az egész ott forog körülötted... Ez a kép, ahogy örvénylik körülötted mindaz, amit elindítottál, de egyiket sem tudod uralni, csak állsz középen... ez jó élmény nekem.” Utána persze Hód is elsorolja a szokásosabb dolgokat, mint pontosság, kötelességtudat, szorgalom, amiket mind az *Ivántól* tanult meg. Mire Angelus: De nem tőlem tanultad, hanem velem együtt. – És a szép, sokdimenziós válasz már a *Táncoskönyvhöz* vezet.

A kötet kemény borítójára pillantva azonnal tudni, amit a szerző a *Nyájas Olvasóhoz* címzett bevezetőjében is közöl: *Ez a könyv rólam szól.* A tipográfiát is jegyző Molnár Attila borítótervén a fehér felületből feketén kiugró *Angelus* fölül olvasható, alatta negyednyi méretben és ritkítva az *Iván*, míg legalul maga a cím, a vezetőknévhez képest felényi betűnagysággal. A borító középtáján – mintha eredetileg üvegre íródott volna – gyors ecsetvonás, amelynek kvázi árnyékával megismétlődik az említett bevezető néhány sora is. Tulajdonképpen tökéletes képe ez egy tárgyiasult gondolatnak, amelyben Angelus táncról, illetve táncoképzésről szótt tervei az iskolá(k)ig vezetnek, hogy közben és utána a pedagógiai tapasztalatok is könyv formájában tárgyiasuljanak. És igaza van, valóban nem sikerült elbújni a témája mögé, de régen rossz, ha sikerül ez a mutatvány. Hogyan is foglalkozhatna valaki gyerekekkel, „kreatív gyerektáncossal” vagy a táncot kedvtelésből, esetleg komolyabb elkötelezettségből választó fiatalokkal, ha saját személyiségét nem vállalja? Az biztos, hogy Angelus nem hazudik senkinek, önmagának sem. Cserébe rengeteg ellentmondást vagy ellenmondásnak tűnő dolgot épít be stúdiumaiba, hol tudatosan, mintegy előre számolva a lehetőséggel, hol a növendékekkel spontán alakuló helyzetekből, viszonylatokból következően. Az óráin pedig ébren, sőt, résen kell lenni – ezt bizonyára maga sem cáfolná.

Bár a táncról, táncpedagógiáról szóló könyvekben többnyire fotók, esetleg sematikus rajzok csatlakoznak a szöveghez, most Roskó Gábor illusztrációi a tánc és mozgás helyett a táncsal és mozgással mint sajátos, olykor abszurd élethelyzettel találkozó emberlényt állítják elénk. Lehet derülni a finoman esetlen rajzalakok – odagondolható – tanácstalanságán, bizonytalanságban kelt felfedezésein, hogy jé!, van kezem, lábam, vannak ujjaim, és van lent, fönt, jobbra, balra... És az apró lábú emberké (felőtt-testben lakó gyerekek) magányos tépelődése még magányosabb attól, hogy a könyvlapokon – egy kivétellel – „szólóban”, azaz bármiféle környezetre utaló részlet nélkül ábrázolódnak. Mintha Angelus is ezzel a külsőségektől „megszabadított”, önmagában elmélyedő s önmagát ismerő vagy ismerni vágyó lényel szeretne találkozni oktatási-pedagógiai gyakorlatában. És mind-

járt a könyv elején, az *Axiómák* című rövidke fejezetben olvashatjuk: „Én bizony a »táncnál« fontosabbnak tartom – úgymond – mellékhatásait. Személyiségformáló erejét.” Ebben a tágas szemléletben aztán minden mindennel összefügghet, és éppen ezért komoly (ön)fegyelemre inti az óravezető tanárt, akinek egyetlen pillanatig sem szabad szem elől tévesztenie, hogy kinek, mi célból és mit tanít. Ez az önfegyelmező igény is jól látszik a szövegtest szerkezetén, a benső meggyőződések és a külső elvárások olykori feszült-ségeiben.

A *Táncoskönyv* sokféleképp forgatható. Akár kvázi füveskönyvként is, amelyben a szerző egy téma reflexív olvasatát (is) nyújtja, filozófiai kiterjesztéssel, absztrakt gondolatársításokkal, ugyanakkor a célratörőbb, pontos didaktikai lehetőségeket keresők is útmutatást kapnak, esetleg egyazon lapon is. A fejezetcímek kiválóan segítik a tájékozódást, s nyilván akad olvasó, akit elsősorban *A táncóra felépítése* vagy *A tréning* érdekel, esetleg a *Játékokra* „kattan rá”, az elméleti beállítottságúak talán azonnal az *Alapelvek* és a *Definíciók* fejezeteit lapozzák föl, a szakmában tapasztalt kíváncsiak a *Függelék* aprólékos gondolat felépített téma- és óravázlatait, képzési formákhoz és korosztályokhoz rendelt tanterveit érzik a leghasznosabbnak, míg a kételkedő, bizonytalan természeteket a *Tépelődések* fejezete ragadhatja meg. Angelus azonban összefüggésre lel minden dolog között, mert a jelenségek, tárgyak, történések és bármely létezők nem önmagukban állóak; itt utalhatunk vissza a már említett INDIGO alakulatára is, amelynek szellemiségét elsősorban Erdély Miklós művészete és *holisztikus szemlélete* határozta meg. Érdekes lenne még e témát boncolgatni kicsit, hiszen feltűnik némi hasonlóság az INDIGO alkotóinak a munkamódszerhez kapcsolódó fogalmai (például csoportterápia) és a könyv vizsgatérőn használt és a pszichológiából ugyancsak ismert kifejezései (projekció, gátlásoldás) között, gondolva itt Angelusnak a pedagógiai módszerekhez szervesen illeszkedő s a táncos „pszichofiziológiai” állapotáról szóló alapvetésére is. Talán nem véletlenül, a könyv hátlapján Vekerdy Tamás ajánlja a „ritka őszinteségű vallomást” minden szakma minden képviselőjének figyelmébe.

A szerző fejtegetéseiben szerteágazó fogalomkészletet mozgat, és olyan analogikus lehetőségekre utal, hogy nem árt, ha az olvasó a tánc gyakorlati és elmé-

leti területein túl nyitott a filozófia, vallástörténet, fizika, anatómia, egészségügy, pszichológia, szociológia, zeneelmélet, geometria és más tudományok felé is. Akkor nem csodálkozik az *egyenes* fogalmának megközelítésén sem. De „Ki az a hülye, aki ezen fog gondolkozni?” – utal az általában várható reakcióra Angelus, és tényleg: ki az? „Hát például az egész nem-euklideszi, modern és posztmodern geometria, az úrhajózás, matematika, festészet, hogy ne soroljam tovább.” No, ez is egy jellegzetes szakasz a *negyedik elkalandozás* ugyancsak jellegzetes alfejezetében. Itt olvasható az is, hogy „a tánc nem más, mint csoportos rendrakás a térben és időben, a világban”. Mert a táncnak is számtalan meghatározásával, megközelítésével (?) találkozhatni a lapokon, és – bizonyos feltételek mellett vagy épp híján – valamennyinek van létjogosultsága. Vessünk még egy pillantást a *Melegen ajánlott irodalomra* is; amelyben a szakirányúak mellett vannak „bátorságra sarkalló kedvencek” is, például az *Őszösvetség*, a *Bhagavad-gíta*, a *Korán* vagy a Rechung-pa megőrizte Milarepa-életrajz. Súlyos olvasmányok, az utóbbi személyessége miatt is; a tibeti buddhizmus XI. században élt költő, mágus és jogi szentjének emberit meghaladó próbatételei, a lemondás útján elért realizációja hatalmas és csodálatos példa lehet annak, aki megérett rá, és drámaian szép történet is, mindenki számára. – Angelus mint ha kiemelt figyelmet szentelne a mester-tanítvány kapcsolat hagyományainak. Valóban, a mester is tanár, bár a tanár csak ritkán mester a szó magasabb értelmében.

A kötetben sok kérdés és sok válasz sorakozik, mennyi lehetőség a táncot tanítónak, avagy a *táncossal* tanítónak. A szerző szerint ezt a módszert nem lehet a könyvből megtanulni, viszont segíthet megtalálni kinek-kinek a sajátját – e lehetőség pedig előhívja a korábbi, táncra vonatkozó mondat újabb variációját: a könyvnél még fontosabbnak tartom – úgymond – mellékhatásait. Személyiségformáló erejét.

Ami persze ugyancsak a könyv érdeme.

Reflektív füzetek 1-5.

Új Előadó-művészeti Alapítvány, 2012.

Angelus Iván: Táncoskönyv.

Magánkiadás, 1989, 2012.